

Eduard Bass - Cirkus Humberto

Začátek... Kde vlastně byl začátek? Patrně u té malé sklenice bledého, řídkého a slabě zpěněného piva, kterou postavili před Antonína Karase na plechový výčepní pult. Hein Moesecke se jmenoval ten šenkýř a krčma slula U Námořníkovy nevěsty. Bylo to v jedné z těch klikatých, nebezpečných uliček, které se rozbíhají v Hamburku na konci Reeperbahn vlevo i vpravo. Chodívali tam čeští dělníci sníst kousek bůčku krájeného vlastní kudlou a vypít sklenici nejlevnějšího piva. Toho dne však Antonín Karas nešel sem za krajany.

(...)

Už skoro dvacet let se sem jezdilo na léto na práci, docela bezpečně, protože tu bylo díla, že by ses mohl přetrhnout. To tenkrát, tak nějak když se psalo v letopočtu čtyřicet, Hamburk vyhořel. Oheň to musel být hrozný, protože ještě on, Karas, boural po nějakých osmi letech kolikerou vyhořelinu. Prý přes šedesát ulic lehlo se všim všudy, ani kostelům se ten pekelný živel nevyhnul. Celý svět na nešťastné město sbíral, ale hlavně se zvedli hamburští páni sami a usnesli se, že postaví všecinko všudy docela nové, a to mohutně, bytelně, pravé přístavní velkoměsto. Už příštím rokem se začalo budovat, v ohromných, neslýchaných rozměrech, jen dělného lidu zednického a tesařského bylo k tomu málo. Tehdy přinesli Lannovi plavci na Budějovicko první zprávy o velké pracovní příležitosti a z té oné vesnice se na jaře vypravila parta na práci a na zimu se spokojeně vrátila. Pak už to byl pravidelný tah z Podšumaví na Hamburk a z Hamburka domů. Nějaký Milner to začal v Horní Sněžné a Antonín Karas se dal do jeho party. Milner byl partafír náramný, v podjaří si sjednal cestu po vorech a na podzim udělal ze zedníků muzikantskou bandu, že vydělávali i cestou domů. Do Horní Sněžné přinesli peněz, že to vesnice jakživa neviděla. Hned se začaly zlepšovat chalupy, přikupovat kozy, zvětšovat bramborářská políčka. Antonín Karas sám se na to oženil a pěkně mu to vyšlo, synka Václava měl, kluka jako řimbuch, jen Mária od těch čas postonávala, polehávala, že i to chalupní hospodářství stěží přes léto zastala.

A pak přišel tenhle rok 1862 a bylo to jako z učarování. Mária po Novém roce ulehla, a když Milner svolával partu, bylo jí tak zle, že ji Toník nemohl opustit. Za týden po tom, co chlapci odešli, Mária, dej jí pánbůh lehké odpočinutí, umřela. Pěkný pohřeb jí Karas vypravil, třebaže ve vsi mužských nebylo, jen ženské a dědci.

(...)

„Zum Wohlsein!“ povídá otlý Hein Moesecke a přistrkuje mu krátkými prsty pohárek bílého piva. Karas sotva poděkuje a Hein Moesecke, který se vyzná ve svých lidech, sípá ochraptělým hlasem: „Tak co, Anton, nenašels nic?“

„Ani nezavasil,“ povídá Karas a napije se. Něco z té skleslosti spláchl, protože když postavil sklenici, vyšlo mu z úst samo od sebe: „Krajchimlkrucinalfagotelement.“

„Dejž to pámbů,“ povídá na to Hein Moesecke, „jen neztrácej hlavu, Anton, ne? Hampuch je jako moře, ne? Každému dá živobytí, ne? Jen vydržet, ne? Mluvil jsi už tamhle s Karlíčkem? S tím musíš promluvit, vždyť jsi Čech, ne?“

A Hein Moesecke už volá do kouta, kde v šeru sedí nějaký mužský: „Karlšen, máš tu krajana, měl bys pro něho něco udělat, ne? Je to Čech, ne?“

Karas pokročí k tomu stolu, človíček je tam jakýsi pomenší, černý, kučeravý, čelo samá vráska, ale ne od stáří, to jen tak, jak má kůži pohyblivou a jak zvedl obočí, když se na Karase podíval. Pod těmi obloučky zazářily bystré černé oči.

„Ty jsi Čech?“ povídá a podává mu ruku.

„Ano. Od Buďouc.“

„Rochně, vid’?“

„Tak.“

„A makat bys chtěl? Každou práci, ať je jaká chce? ... Bodejt’ by ne, dyť jsi Čech.“ (...)

„A se dřívím taky umíš, co, přitesat, přiříznout, přibít?“

„Však jsem z lesů.“

„To jsem si právě řek. A natřít něco, omalovat?“

„No, to patří, když se to tak vezme, k věci.“

„A Milner pořád chtěl na tebe počkat, že prý náramně troubíš?“

„Teda na flígornu, to zas jo.“

„Se ví, dyk jsi Čech. Tak ti řeknu, Anton, to bude dobrý, esli ty sám to neuděláš špatný. Karlíček Kerholců má nos.“

(...)

Kerholec se zastavil a vzal Karase za rameno.

„Tuhle jsou dveře ke kasírce. Najdeš mě potom v manéži nebo ve stájích. Jenom to jsem ti chtěl ještě říci: tady vůbec všechno závisí na tom, abys měl to řemeslo rád. Lidi, zvířata, materiál, práci, všechno. Práce je tu moc a musí se dělat, co přijde pod ruku; ale máš-li vůli k dílu, vjede to do tebe a do smrti nebudeš chtít dělat nic jiného. Protože my jsme tu taková parta, od direktora až do koňáka, všichni na sebe odkázaní, rozumíš, jeden na druhého, všechno to musí hrát a klapat. Ale pak je to, chlapče, radost.“

O čtvrt hodiny později seděl Antonín Karas, zedník z Horní Sněžné, před paní majorkou von Hammerschmidt, která mu drobnými, obratnými stehy přešívala rukáv u livreje. Zrovna jí dopověděl svou historii o tom, jak pohřbil Márinku a jak s Vašíčkem uvázl bez zaměstnání v Hamburku.

„To jste měl těžkou zkoušku, Anton, těžkou zkoušku, to vám věřím,“ pokyvovala tlustá paní Hammerschmidtová hlavou, na níž byly hnědé, trochu prošedivělé vlasy spleteny v mohutný vrkoč. „Ale teď už můžete být klidný, tady jste v dobrém podniku. Berwitzovi jsou hodní lidé, přísní na práci a na pořádek, toť se ví, ale tomu vy přece vyhovíte, vždyť jste krajan, vždyť jste Čech. Božíčku, co jsem já znala Čechů, se všemi bylo dobré vyjítí. Ten poslední burš mého nebožtíka pana majora von Hammerschmidt byl z Vysokého Mýta, to je taky někde u vás, to byl člověk jak jiskra, a nač se jednou podíval, všechno uměl. A s tím vaším hošíčkem si nelamte hlavu. Máme tu několik dětí ve spolku, taky Berwitzovi mají holčičku, Helenku, kolik že je tomu vašemu? Sedm let, nu, to je ten pravý věk, to už nedá žádnou paplačku a brzy se přizpůsobí. Ten tu bude nejšťastnější, Anton, pamatujte na má slova. Tak ty rukávy bychom měli, můžete si to vzít a dávejte na to pozor, to víte, je to naše jmění, které vám tu svěřujeme. Pan Berwitz má rád, aby všechno krásně vypadalo, jen musí mít naši lidé pro to cit, aby se nic zbytečně neničilo. Dost je, co potrhají zvířata. Toho chlapečka mi odpoledne přiveďte, ať ho poznám, já vám dám na něho pozor. Tuhle máte tři lístečky, pro něho a pro tu vaši hodnou kvartýrskou i s dcerkou, ať se odpoledne kouknou na představení. Zkuste si ten kabát, človíčku, ať se na vás kouknu... no, padne, padne, inu bylo to šito ve Vídni, tam jsou krejčí, však jsou většinou Češi. Vídeň, bože, Vídeň, to je město, Anton, to je město ...“

Když procházel Karas manéží, končil jezdec na černém koni své cvičení. Kůň byl zpěněn a zpocen a pohazoval hlavou, když se mu uzda konečně uvolnila. Jezdec seskočil a zahlédl rudou livrej Karasovu.

„Vy jste tu nový, co?“ zavolal na něho cizí němčinou.

„Ano, pane,“ přikývl Karas.

„A odkud, jaký krajan?“

„Čech, pane.“

„Ah, Čech ... to tedy mi můžete odvést koně do stáje!“

Karas už pochopil, že těmto lidem být Čech znamená všechno dovést. A protože mu ještě zněly v uších poučky Kerholcovy, vkročil do manéže a šel ke koni, jako by byl vyrostl na statku. Ačkoli se v koních nevyznal, chápal, když spatřil ušlechtilou hlavu a ohnivé oko, že tak krásné zvíře ještě neviděl. Vzít je za uzdu bylo mu přirozená věc, ale jak po ní sáhl, vynořila se mu vzpomínka z dětství, jak nesčetněkrát vídal v Budějovicích o výročních trzích předvádět koně: vždycky s hlavou vztyčenou. Vzal tedy pravicí uzdu pevně pod bradou a zvedl ji hezky vysoko. Kůň zastříhal ušima, lehko se vzepjal a pak se rozběhl drobným klusem trochu zadkem odbočuje, jak ho Karas vedl do protější brány. Proběhli krátkou chodbu a vůně stáje je ovála.

„Haló, Santos! Sem se Santosem!“ volal tam někdo na Karase, ale vraník věděl sám, kam patří, a u svého boxu zabočil vlevo. Karas pustil uzdu.

„Výborně, Toníku,“ ozval se z druhého konce hlas Kerholcův, „dobře jsi ho vedl. A teď pojď se mnou – půjdeme na cihly!“

„Na cihly?“ opáčil překvapen Karas a prsty se mu bezděky napjaly právě na šíři té červené drsné hmoty, kterou byl odmalička zvyklý vyhazovat, chytat, vážit v ruku, púlit a přiklepávat.

„Na cihly,“ přitakal Kerholec, ale nepodal krajanu kladívko nebo lžíci, nýbrž proutěné koště a ohromnou lopatu s plechem po obou stranách zvednutým vzhůru. A vedl ho stájí mezi šedesáti koni, kteří chroupali seno, funěli do žlabu a zvonili řetízky, do další síně, která byla o hodně vyšší. Bylo v ní nízké pódium a na něm houpavě přešlapoval slon. Karas ještě nikdy neviděl slona a zůstal trochu polekán stát, když spatřil tu horu temného masa, na níž se plouhaly ohromné uši.

„To je Bingo,“ povídal Kerholec, „chlouba našeho podniku. Dobrý den, Bingo, jak se máš, staroušku?“

Slon natáhl chobot ke Kerholcovi, ten jej vzal do ruky a několikrát něžně do něho dýchl.

„Jsi hodný, Bingo. Ale pusť nás trochu dozadu za sebe.“

Popleskal mu chobot, z něhož to spokojeně funělo, a Bingo popošel o dva kroky, které mu dovolovaly řetězy na nohou. Kerholec ukázal tam Karasovi.

„Tak tohle jsou ty vaše cihly,“ ušklíbl se Karas zklamaně. „Čisté vepřovice!“

„Myslíš, že ti je budem vypalovat?“

Kerholec předvedl Karasovi, jak si má pod levou ruku založit lopatu a jak vést pravicí koště, aby co nejrychleji naložil hromské cihly sloní velkovýroby. Když byli hotovi, zavedl Karase do oblékárny, kde mu vykázal kolík, na nějž Karas konečně zavěsil svou nádhernou livrej.

„Teď je polední přestávka,“ povídá pak Kerholec, „ve tři se začíná představení, o půl třetí musíš být zase zde. A teď půjdeme a vypijeme to pivo, které jsi slíbil zaplatit.“

„Nemohli bychom to nechat na večír? Pít pivo před samým obědem ...“

„Nepovídej, nepovídej. Bodejť bys nešel na pivo – dyť jsi Čech.“

Tak přišel Antonín Karas, zedník z Horní Sněžné, v podjaří roku 1862 k cirkusu. Odpoledne tam stanul, všecek užaslý, i jeho sedmiletý Vašek.

BASS, Eduard. *Cirkus Humberto*. 20. vyd., v ČS 8. Praha: Československý spisovatel, 1985.

- 1) Ve kterém městě (a dnešním státě) sehnal Antonín Karas zaměstnání?
- 2) Proč zrovna zde? Jak se dostal tak daleko od domova?
- 3) Kdo se ho ujal, když ustal ve městě stavební rozvoj a cizí zedníci zde už práci nesehnali?
- 4) Do jakého zaměstnání ho přivedl?
- 5) Komu podnik patřil?
- 6) Jakou pověst měli Češi ve světě? Mají ji i dnes?
- 7) Jakým jazykem mluví Kerholec i Karas? Proč?
- 8) Hlavním hrdinou knihy se stane malý Vašík. Kolik je mu nyní let?
- 9) Jaké asi budou jeho další osudy?
- 10) V úvodu je zmínka o Lannových plavcích. Kdo byl Vojtěch Lanna?
- 11) Co je na Reeperbahn dnes?
- 12) Eduard Bass byl ve své době známý především jako novinář (1921 – 1942 v Lidových novinách). Když musel kvůli okupaci novinářskou činnost přerušit, napsal tuto románovou kroniku o lidech prostých, ale pracovitých a spravedlivých. Proč si vybral právě takovéto téma?

Řešení:

- 1) V Hamburku (severní Německo) – přístav na Labi.
- 2) Jezdil sem jako zedník za prací – podílet se na stavebním rozmachu města po obrovském požáru.
- 3) Karel Kerholec.
- 4) Do cirkusu (zimoval v Hamburku).
- 5) Berwitzům.
- 6) Byli to lidé, kteří všechno uměli, odváděli práci poctivou a s každým vyšli. Nijak zvlášť (kromě několika vědců, lékařů a sportovců).
- 7) Mluví nespisovně a nářečně – jazyk slouží k charakteristice postav – jsou to lidé prostí, bez vzdělání.
- 8) 7 let.
- 9) Naučí se všemu, bude tam pracovat i vystupovat, nakonec si vezme Helenku Berwitzovou za manželku a stane se ředitelem cirkusu. Připraví i vnučku na taneční dráhu. Kniha končí a vlastně i začíná Vaškovým odchodem do důchodu v 70 letech.
- 10) Vojtěch Lanna (1805 – 1866) byl českobudějovický podnikatel, stavitel lodí a majitel lodní dopravy. Proslavil se regulací toku Vltavy, stavbou koněspřežné dráhy z Budějovic do Lince, Buštěhradskou dráhou, stavbou pražského mostu císaře Františka či rozvojem těžby uhlí na Kladensku. Mj. obchodoval s různým zbožím (zejména s tuhou a dřevem) až v Hamburku.
- 11) Je to ulice známá nočním životem, je tu mnoho restaurací, zábavních podniků, sexshopů a je zde povolena prostituce.
- 12) Měl cirkus moc rád; téma vybral pro povzbuzení národa – když lidé, kteří mají svou práci dobře, pracují poctivě a společně, dílo se daří a přináší radost. (viz proslov Kerholce ke Karasovi).